

Dílo: Tartuffe (Molière)

Předmět: ČJ - rozbor děl

Přidal(a): TerkaCZ

Rozbor díla: Tartuffe

Základní charakteristika

- **Literární druh:** drama.
- **Literární žánr:** komedie, satirická společenská komedie.
- **Autor:** Molière (Jean-Baptiste Poquelin).
- **Rok vzniku:** 1664 (definitivní verze 1669).
- **Rozsah:** hra o pěti dějstvích.
- **Prostředí:** měšťanský dům v Paříži, prostředí francouzské vyšší měšťanské vrstvy za vlády Ludvíka XIV.

Téma

- Pokrytectví a náboženská přetvářka (falešná zbožnost).
- Zneužívání důvěry, manipulace a slepota vůči realitě.
- Konflikt rozumu a zaslepené víry (Orgon x ostatní rodina).
- Rodinné vztahy, autorita otce, vynucené manželství.
- Společenská kritika falešné zbožnosti a moralizování.

Téma a motivy

- Pokrytectví, falešné zbožnosti, manipulace.

- Motivy rodinného konfliktu a vzdoru (děti, služebnictvo × Orgon, paní Pernellová); Isti a přestrojení – Elmírina „zkouška“ Tartuffa před skrytým Orgonem.
- Motiv majetku a závěti – Orgon přepisuje veškerý majetek na Tartuffa; královské spravedlnosti – zásah krále v závěru jako deus ex machina.

Hlavní myšlenka

- Varování před lidmi, kteří se za vnější zbožností a moralizováním skrývají vlastní prospěch, chamtivost a erotické touhy.
- Důraz na zdravý rozum, kritické myšlení a schopnost vidět věci, jaké jsou, nikoli, jak je chceme vidět.
- Kritika slepého obdivu a nekritické autority v rodině i společnosti.
- Ocenění opravdovosti a poctivosti oproti líbivé, ale falešné „ctnosti“.

Námět

- Molière byl inspirován jevem náboženské přetvářky ve francouzské společnosti 17. století – tzv. devóti (přehnaně zbožní) a různými náboženskými spolky, kde se zbožnost stávala prostředkem moci, kontroly a vlivu.
- Hra reaguje na konkrétní typy lidí, kteří se vydávali za duchovní „rádce“ domácností a přitom sledovali finanční a jiné osobní zájmy.
- V pozadí je vlastní Molièrova zkušenost s útoky zbožných kruhů na jeho dřívější hry – Tartuffe je i osobní výpověď a obranou proti pokrytectví, které autora pronásledovalo.

Kompozice a struktura díla

- Klasická komedie o pěti dějstvích.
- Jednoty místa, času (volně) a děje – vše se odehrává v domě Orgonovy rodiny.
- Děj se rozvíjí od expozice rodinné situace, přes střet o Tartuffa, po odhalení a zásah krále.
- Komický efekt je založen na situační komice, slovních přestřelkách, přestrojení rolí (Elmírina „lest“), kontrastu postav a dramatické ironii (divák ví o Tartuffovi dříve než Orgon).

Vypravěč

- Hra nemá klasického vypravěče (jde o drama), děj se odvíjí výhradně skrze dialogy a jednání postav.
- Expozici i komentář ke dění nesou jednotlivé postavy (Dorina, Kléant, paní Pernellová atd.), které pojmenovávají charakter Tartuffa i Orgonovu zaslepenost.

Jazyk a styl

- Dialogy jsou postaveny na kontrastu „vysokého“ moralizujícího jazyka Tartuffa a paní Pernellové s hovorovějším, přímočarým jazykem Doriny a Kléanta.
- Bohatá slovní komika, hyperboly, ironie a sarkasmus, časté „chytání za slovo“.
- V originále veršovaná komedie; v překladu Antonína Přídala (příloha) převedena do volnějšího „mluveného“ verše/prozy, aby text působil současněji a přirozeněji.
- Styl je svižný, útočný, výrazně herecký – role jsou psány tak, aby vynikla gestika, mimika a tempo.

Charakteristika postav

- **Orgon** – hlava rodiny, člověk zásadově „zbožný“ vnější formou, ale absolutně zaslepený Tartuffem; oběť i spoluviník (ignoruje varování), rozhoduje o sňatku dcery.
- **Tartuffe** – podvodník, který se vydává za zbožného, využívá Orgonovy důvěry, chce získat majetek i Elmíru, zosobnění pokrytectví a falešné svatosti.
- **Elmíra** – Orgonova manželka, rozumná, klidná, schopná taktické lži; odhalí Tartuffa „na vlastní kůži“.
- **Damis** – Orgonův impulsivní syn, plný spravedlivého hněvu, ale neobratný v důkazech.
- **Mariana** – Orgonova dcera, miluje Valéra, trpí kvůli vynucenému sňatku s Tartuffem.
- **Valér** – Marianin snoubenec, rozumový protějšek, mladík plný citu, ale někdy ukřivděný.
- **Dorina** – služka, výrazně rozumová a odvážná, komentuje dění, ironizuje, prakticky tahá za nitky řešení.
- **Kléant** – Orgonův švagr, „hlas rozumu“ hry, umí formulovat obecné morální a filozofické soudy.
- **Paní Pernellová** – Orgonova matka, nekriticky obdivuje Tartuffa, je příkladem slepé

staromódní zbožnosti.

Časoprostor

- **Doba:** druhá polovina 17. století (Molièrova současnost).
- **Místo:** Orgonův měšťanský dům v Paříži (reprezentant tehdejší vyšší měšťanské společnosti).

Stručný obsah díla

Orgon přivede do svého domu zbožného Tartuffa, kterého považuje za vzor ctnosti. Celá rodina (kromě paní Pernellové) vnímá Tartuffa jako falešného svatouška, který se dere k moci, ale Orgon jejich varování ignoruje. Rozhodne se dát Tartuffovi za ženu svou dceru Marianu a zároveň na něj přepisuje svůj majetek. Tartuffe se pokusí svést Orgonovu ženu Elmíru – ta, aby otevřela Orgonovi oči, inscenuje před ním (schovaným pod stolem) scénu, v níž Tartuffe jasně projeví svou chtivost. Orgon konečně prohlédne, vyhodí Tartuffa z domu, ale zjistí, že mu dal právně platnou smlouvu na majetek a navíc Tartuffovi svěřil kompromitující listiny. Tartuffe Orgonovi hrozí vyklizením domu a udáním králi. Situaci nakonec zachrání zásah panovníka – král Tartuffa odhalí jako známého podvodníka, nechá ho zatknout a Orgonovi odpouští i vinu spojenou s listinami. Vše končí smířením v rodině a plánovanou svatbou Mariany s Valérem.

Podrobný děj (podle dějství)

1. dějství

V úvodní scéně paní Pernellová ostře kritizuje celou Orgonovu rodinu – dle jejích slov jsou všichni lehkomyšní, nepořádní a jen Tartuffe je „opravdový svatý muž“, který je vede k pravdě. Dorina a ostatní se snaží upozornit na Tartuffovu přetvářku, ale paní Pernellová odmítá jakoukoli kritiku. Kléant se pokouší racionálně argumentovat, že Tartuffe je jen přehnaně moralizující extrémista. Orgon se vrací domů z cest; Dorina mu referuje o stavu v domě, ale Orgon se stará pouze o Tartuffeho (neustále se ptá „A Tartuffe?“). Kléant vede s Orgonem spor o povaze skutečné zbožnosti. Orgon oznamuje, že chce Marianu provdat za Tartuffa, přestože je

zasnoubena s Valérem. Mariana je zdrcená, Dorina ji nabádá, aby se bránila.

2. dějství

Orgon Marianě výslovně sděluje, že si musí Tartuffa vzít. Mariana se zdráhá, ale neumí se otci postavit. Dorina energicky zasahuje, ironizuje Orgonovo rozhodnutí a hájí Marianin vztah k Valérovi. Mezitím přichází Valér; dojde ke komické hádce milenců (každý tvrdí, že jde naproti druhému, ale přitom se „uráží“), kterou musí Dorina rozplést. Je domluven plán – zdržovat sňatek, získat na svou stranu Elmíru a Kléanta, aby Orgonům záměr zvrátili.

3. dějství

Damis (Orgonův syn) je rozhodnut Tartuffa usvědčit. Elmíra požádá Tartuffa o rozhovor mezi čtyřma očima, aby jej přemluvila ve prospěch svatby Mariany s Valérem. Tartuffe využije situace a Elmíře se otevřeně vyzná z erotické náklonnosti; nabízí kompromisy, omlouvá se a snaží se své plány zakrýt náboženským „výkladem“. Damis, který vše tajně slyšel, vyběhne z úkrytu a odhalí Tartuffeho před Orgonem. Tartuffe zvolí strategii falešného pokání, obviňuje sám sebe, tváří se jako největší hříšník – a Orgon mu opět uvěří, zato Damise vyžene z domu a rozhodne se Tartuffovi přenechat i celý majetek.

4. dějství

Elmíra přesvědčí Orgona, aby se schoval pod stůl a slyšel Tartuffeho „na vlastní uši“. Tartuffe přichází, Elmíra záměrně „koketuje“ a předstírá, že jeho nabídku přijímá, pokud ji nebude ohrožovat společensky. Tartuffe otevřeně vyjadřuje touhu po Elmíře a relativizuje náboženské zábrany. V okamžiku, kdy už Tartuffe zajde příliš daleko, Orgon vyskočí z úkrytu, Tartuffa odhalí a vyžene z domu. Krátce nato však Orgon zjistí, že Tartuffe drží v rukou nejen právně platnou smlouvu o převodu majetku, ale i kompromitující listinu (písemnosti emigranta Argase). Tartuffe posílá exekutora (Loyala), který má Orgonovu rodinu vystěhovat, a informuje krále o Orgonově „velezradě“.

5. dějství

Orgonova rodina je zoufalá, Orgon si uvědomuje své omyly a hrozí mu nejen ztráta majetku, ale také vězení. Valér se ukáže jako opravdový přítel a nabídne Orgonovi pomoc s útěkem. Přichází policejní důstojník spolu s Tartuffem a zdá se, že Orgon bude zatčen. Důstojník však nečekaně zatkne Tartuffa – král prý dobře zná jeho minulost (je známý podvodník pod falešnou identitou) a rozhodl se ochránit Orgonovu rodinu. Orgonovi je odpuštěno spojení s Argasem, Tartuffe je odveden do vězení. Vše vrcholí smířením – Orgon se majetkově i rodinně „napravuje“, Damis se může vrátit, Mariana se může provdat za Valéra a Dorina komentuje, jak „mála nechybělo, a Tartuffe vyhrál“.

Vlastní zhodnocení

Tartuffe patří k nejvýraznějším satirickým komediím klasického dramatu díky mistrovskému odhalení lidských slabostí a společenských vad. Molière dosahuje komického vrcholu kontrastem mezi falešnou zbožností a zdravým rozumem, což dodává hře univerzální aktuálnost – i dnes varuje před manipulátory skrývajícími se za morální masky. Dramaturgie je precizní, postavy typizované, ale živé, a závěr s královským zásahem zdůrazňuje ideál spravedlivé autority. Dílo je nejen zábavné, ale i hluboce morálně poučné, s trvalou divadelní hodnotou.